

MŁODOŚĆ NIEJEDNO MA OBLICZE

Skuteczna resocjalizacja osób młodych stawia na działania interdyscyplinarne, wspierające indywidualne kompetencje i uczące odporności na czynniki stresogenne.

JACOB LUND/SHUTTERSTOCK.COM

Elżbieta Bielecka

Zakład Pedagogiki Resocjalizacyjnej
Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji
Uniwersytet Warszawski

Problematyka związana z młodzieżą i jej rozwojem interesuje przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych. Jest to trudny etap w życiu człowieka, który dojrzewając fizjologicznie, jednocześnie uczy się innego spojrzenia na siebie i na świat, staje wobec dylematów codzienności. Specyfiką okresu adolescencji jest to, że podczas przejścia z dzieciństwa do dorosłości powiększa się przestrzeń życia młodego człowieka, dzięki czemu może zebrać więcej informacji o sobie i środowisku. Badacze podkreślają, że wiek młodzieńczy wiąże się m.in. z rozbudową związków interpersonalnych, uzyskiwaniem dojrzałości uczuciowej, różnicowaniem się światopoglądu, wzmoczoną aktywnością społeczną. Jest to okres kształtowania się tożsamości. Wątek ten szczególnie występuje w modelu rozwoju osobowości i jej zaburzeń w ujęciu Erika Eriksona. Wchodząc w okres młodzieńczy z poczuciem autonomiczności, nie doświadcza się kryzysu, silnego pomieszania ról – dziecka i dorosłego.

Jednak młody człowiek pozbawiony wsparcia w środowisku rodzinnym, wśród najbliższych, nie potrafi sam zmierzyć się z trudnościami, kryzysami egzystencjalnymi. Dlatego szuka innych podobnych sobie, z którymi wspólnie pragnie odkryć sens życia (to tzw. przyjmowanie tożsamości lustrzanej). Piąte stadium rozwoju człowieka według Eriksona jest istotne ze względu na możliwość kształtowania się „kariery” nieletnich przestępców. Niemniej kryzys tożsamości może być przezwyciężony pozytywnie, jeśli dorastającemu damy czas, w którym będzie zwolniony od konieczności podjęcia zobowiązań na całe życie, gdy będzie mógł eksperymentować, sprawdzać, przygotowywać się do wyboru pomysłu na siebie.

Wypracowane modele pracy z jednostką będącą w sytuacji problemowej systematycznie są poddawane rzetelnym analizom badawczym służącym ocenie ich skuteczności i efektywności. Poszukując odpowiedzi na podstawowe pytanie: jakie działania wspierające przynoszą rezultaty – uwaga teoretyków i praktyków jest kierowana na nurt *evidence-based practice* (praktyki opartej na dowodach). Wśród licznych propozycji pracy z młodzieżą warta uwagi jest koncepcja *resilience* (oporności), *positive youth development* (pozytywnego rozwoju młodzieży) oraz *good lives model* (modelu dobrego życia). Wskazanie ich roli i możliwości w rozwiązywaniu problemów

młodzieży rozpoczną od nakreślenia idei *empowerment* (wzmocnienia), która z jednej strony odpowiada wyzwaniom współczesnego świata, z drugiej – zakreśla spójne ramy do projektowania rozwiązań szczegółowych.

Podmiotowość

Najogólniej można stwierdzić, że *empowerment* oznacza dążenie do upodmiotawiania ludzi, by dzięki temu mieli siłę i kompetencje do decydowania o ważnych dla siebie sprawach w poczuciu godności i sprawiedliwości. Celem oddziaływań jest pomoc w uruchamianiu odpowiednich sił i umiejętności w dążeniu do zmiany funkcjonowania. To przywracanie zdolności jednostek i grup społecznych do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. *Empowerment* jest ściśle powiązany z kapitałem ludzkim, tj. kształtowaniem wiedzy i umiejętności determinujących zwiększenie uczestnictwa, większej siły i kontroli w podejmowaniu decyzji, a także z działaniami transformatywnymi. Dlatego też w literaturze przedmiotu podkreśla się, że najskuteczniejszą formą pomocy osobom w kryzysie lub marginalizowanym społecznie jest podejście

Zamiast instruować, jak postępować, należy wskazywać, jak unikać pewnych zagrożeń, i redukować ryzyko powrotności do zachowań dysfunkcyjnych.

aktywizujące z indywidualizacją świadczenia usług. Ponadto wyniki badań naukowych wskazują, że oddziaływania wspierające są najskuteczniejsze wtedy, gdy są ukierunkowane na specyficzne problemy danej osoby przy uwzględnieniu jej zasobów (indywidualnych i rodzinnych) oraz kontekstu społeczno-kulturowego.

Zadaniem pracowników służb społecznych, pedagogów, psychologów jest zarówno odkrywanie, jak i aktywizacja osobistych i społecznych zasobów osób szukających pomocy oraz wskazywanie i kształtowanie metod zarządzania nimi. Badacze problemu proponują różne typologie zasobów, wyróżniając m.in.: zasoby obiektywne (cechy danej sytuacji lub cechy konkretnej osoby, które są oceniane przez zewnętrznych obserwatorów jako pozytywne) oraz zasoby subiektywne (indywidualne oceny danej jednostki oraz jej interpretacja danego kontekstu i własnych

dr Elżbieta Bielecka

Kierowniczka Zakładu Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW. Jej zainteresowania badawcze i praktyka pedagogiczna koncentrują się wokół realizowanych w środowisku otwartym innowacyjnych i kreatywnych metod pracy z dziećmi, młodzieżą i młodymi dorosłymi z grupy wysokiego ryzyka. e.bielecka@uw.edu.pl

NITO/SHUTTERSTOCK.COM

możliwości). Dla funkcjonowania i realizacji konkretnych zadań wychowawczych kluczowe znaczenie mają zasoby subiektywne, gdyż to według nich jednostka definiuje swoje cele oraz wdraża konkretne działania.

Odporność

W literaturze z obszaru profilaktyki społecznej i resocjalizacji szeroko jest też opisana koncepcja *resilience*. Teoria oporu – elastyczności (prężności) – wskazuje na pozytywną adaptację do środowiska, którą cechuje odporność na negatywne czynniki zewnętrzne narażające na dysfunkcje w rozwoju jednostki. To umiejętność wykorzystania zasobów ochronnych osoby do przetrwania w sytuacji stresogennej, poprawnego funkcjonowania w relacjach z innymi mikrosystemami w jej środowisku oraz skłonność do adekwatnego funkcjonowania w przyszłości. Mamy tu również do czynienia ze swoistą transgresją, zdolnością wyjścia poza siebie, przekraczania swoich ograniczeń, gdy osoba potrzebująca wsparcia zmienia się w osobę, która mimo swoich trudności udziela wsparcia innym. Koncepcja *resilience* powinna być wykorzystywana w pracy z młodzieżą wykazującą zaburzenia w zachowaniu oraz stanowić podstawę do opracowywania programów profilaktyki i promocji zdrowia psychicznego wśród młodych ludzi.

Podejścia interdyscyplinarne

Wykorzystanie założeń zarówno koncepcji *empowerment*, *resilience*, jak i wielu innych pozytywnych orientacji w naukach społecznych (zwłaszcza w psychologii) stało się podstawą do opracowania interdyscyplinarnego podejścia określanego *positive youth development*. PYD kładzie nacisk na kultywowanie indywidualnych mocnych stron jednostki, a także kontekstowe wsparcie w rodzinie, w instytucjach edukacyjnych i społecznych, które ułatwią pomyślne przejście w dorosłość. Szczególnie podkreśla się wpływ

rodziny, m.in. bliskość kontaktów, wsparcie, autorytet i kontrolę rodzicielską czy modelowanie zachowań prozdrowotnych. Zaangażowanie, wykorzystywanie kompetencji i potencjału oraz rozwój umiejętności miękkich stanowią podstawę do nawiązywania poprawnych relacji społecznych, dających podstawę pozytywnej przyszłości.

W pracy z jednostką, która ma problemy z adekwatnym funkcjonowaniem, można wykorzystać założenia *good lives model*. Określając założenia GLM, zwraca się uwagę, że człowiek to wielowymiarowa istota żyjąca na styku połączeń wielu współzależnych od siebie systemów: biologicznych, psychologicznych, społecznych i kulturowych. Istotną cechą podejścia GLM do pracy z jednostką jest sposób, w jaki łączy ono zarządzanie ryzykiem z poprawą indywidualnego poziomu dobrostanu. Praca z młodym człowiekiem opiera się na jego sile, wiedzy, pozytywnych doświadczeniach i wartościach osobistych. Wychowawca stara się więc wydobyć oraz uaktywnić wewnętrzne i zewnętrzne zasoby, służące realizacji pożądanego celu osobistych. Jest to wychowanie do wartości. Wśród czynników chroniących wskazuje się na: pozytywne relacje z rodziną, poczucie przynależności do szkoły, kontakt i aktywność w grupie rówieśniczej prezentującej akceptowane społecznie wzory zachowań. Odnosząc pracę bazującą na tym podejściu do działań profilaktycznych lub adresowanych do osoby z grupy ryzyka, należy zachęcać jednostkę do zaspokajania podstawowych potrzeb w sposób prospołeczny. Zamiast instruować, jak postępować, należy wskazywać, jak unikać pewnych zagrożeń, i redukować ryzyko powrotności do zachowań dysfunkcyjnych. Celem interwencji resocjalizacyjnej jest identyfikowanie przeszkód uniemożliwiających osobie społecznie nieprzystosowanej adekwatne i satysfakcjonujące funkcjonowanie w środowisku oraz wyposażenie jej w umiejętności, przekonania i wartości, które pomogą w rozpoznaniu barier, a zarazem zminimalizują wpływ czynników kontrsocjalizujących czy kryminogennych. Jest to jednocześnie pomoc młodej osobie w konstruowaniu planu życia opartego na podstawowych wartościach i dobrach podstawowych.

Zasygnalizowane koncepcje są wykorzystywane przy projektowaniu optymalnych sposobów oddziaływania na młode osoby z zaburzeniami przystosowania społecznego. Należy zaznaczyć, że zarówno koncepcja *positive youth development*, jak i nawiązujący do niej *good lives model* zawierają wiele elementów wspólnych z założeniami polskiej pedagogiki resocjalizacyjnej. W procesie resocjalizacji nie należy ograniczać się do redukcji zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych, ale wzmacniać kompetencje jednostki umożliwiające pozytywną adaptację do środowiska społecznego, a tym samym projektowania dobrego i udanego życia. ■

Chcesz wiedzieć
więcej?

Borucka A., Pisarska A., *Koncepcja resilience – czyli jak pomóc dzieciom i młodzieży z grup podwyższonego ryzyka*, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=6132>

„Empowerment – o polityce aktywnej integracji”, czasopismo publikowane w latach 2013–2014, red. M. Grewiński, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa.

Ward T., Mann R.E., *The good lives model of offender rehabilitation: Clinical implications*, „Aggression and Violent Behavior” 2007, vol. 12(1), <https://ccoso.org/sites/default/files/import/Ward-Mann---Gannon-2007.pdf>

Ward T., Maruna S., *Rehabilitation. Beyond the Risk Paradigm*, London – New York 2007.

www.youthpower.org/positive-youth-development

POLSKA
W ŚWIECIE
www.academia.pan.pl
ACADEMIA
MAGAZYN POLSKIEJ AKADEMII NAUK

